

УДК 371.03

Гнедашев В.М.

«ЕФЕКТ ЖЮЛЬВЕРНІЗМА»: ШЛЯХ ДО КАРТОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА КОНСТРУКТИВІСТСЬКОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Анотація. Гнедашев В.М. «Ефект Жюльвернізма»: шлях до картографічної грамотності та конструктивістського мислення учнів. У статті розкривається сутність нового підходу у формуванні картографічної грамотності, розвитку навичок самоосвіти і розвитку конструктивістського мислення школярів - «ефекту жюльвернізма». Відображено його відповідність вимогам сучасної загальної освіти і безперервності географічної та картографічної освіти.

Ключові слова: «ефект Жюльвернізма», картографічна грамотність, конструктивістське мислення, безперервна географічна і картографічна освіта.

Аннотация. Гнедашев В.М. «Эффект Жюльвернизма»: путь к картографической грамотности и конструктивистского мышления учащихся. В статье раскрывается сущность нового подхода в формировании картографической грамотности, развитии навыков

самообразования и развитии конструктивистского мышления школьников – «эффекта жюльвернизма». Отражено его соответствие требованиям современного общего образования и непрерывности географического и картографического образования.

Ключевые слова: «эффект жюльвернизма», картографическая грамотность, конструктивистское мышление, непрерывное географическое и картографическое образование.

Summary. Gnedashev V.M. “The effect of Zhyulvernizm”: a way to cartographic literacy and constructivist thinking of students. The article reveals the essence of the new approach in the formation of cartographic literacy, skills development and self-development of constructivist thinking of students – “the effect of zhyulvernizm”. It is also reflected its compliance with the requirements of modern general education and continuity of geographic and cartographic education.

Key words: “the effect of Zhyulvernizm”, cartographic literacy, constructivist thinking, continuous cartographic and geographic education.

Постановка проблеми. Вимоги сучасної географічної і картографічної освіти до випускника загальноосвітньої школи – навчити самостійно оволодівати найширшим спектром знань, інформаційно самозбагачуватися, розвивати творче і конструктивістське мислення. А задля цього ще із шкільної парти учня треба “озброїти” найефективнішими методами і способами роботи з різноманітними інформаційними носіями та використовувати протягом життя широку палітру форм обробки самої інформації. Адже сьогодні це і вимога часу і вимога широко запроваджуваної в Україні Болонської системи освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеям формування і розвитку в учнівської молоді творчого і конструктивістського мислення, питанням безперервності географічної і картографічної освіти у навчально-виховному процесі як школи так й університетів приділяли і приділяють сьогодні багато уваги І.Ю. Левицький, О.М. Берлянт, Р.І. Сосса, В.А. Барановський, В.О. Шевченко, О.О. Бейдик, Д.О. Ляшенко. Ця проблема широко висвітлюється на сторінках сучасної географічної преси. На практиці маємо постійне вдосконалення картографічних творів видавництвами «Картографія», «Мапа», а також Інститутом передових технологій. З метою підвищення картографічної грамотності школярів втілено багато ідей у практику створення краєзнавчих атласів (М.Ю. Костриця, А.М. Байназаров, О.І. Дубровін, В.А. Пересадько, Д.О. Ляшенко) та залучення учнів до створення власних картографічних творів (О.М. Бурла, С.В. Захаров), в тому числі й краєзнавчих (С.В. Яковлева, В.М. Гнедашев). До підвищення ролі карти в сучасному навчальному процесі сьогодні залучені й комп’ютерні технології (В.П. Корнеєв, Л.М. Даценко, П.С. Скавронський, С.Л. Капіруліна).

Однак, у шкільній освіті щодо здобування знань та розвитку творчості й конструктивістського мислення учнів географічній карті продовжує передувати підручник. І, якщо вчитель розпочинає урок із географічної карти, він закономірно йде до підручника, як основного носія знань. А важливий в географії картографічний метод стає ілюстративно-репродуктивним. Тобто,

виникає гостра проблема щодо збереження високого авторитету карти в навчально-виховному процесі і перетворення її справді, за влучним висловом М.М. Баранського, в альфу й омегу географії і цілісності загальної освіти, а в перспективі – основу формування конструктивістського мислення школяра, випускника школи, студента як творчої особистості.

Саме ця проблема й наштовхнула на пошук найбільш ефективних, спрямованих на перспективу форм роботи з картою на уроках і в позаурочний час та розвиток загальної картографічної грамотності випускників сучасних загальноосвітніх шкіл, застосування отриманих знань та умінь у подальшій самоосвітній діяльності і навчанні у вишах.

Мета даної статті – розкрити загальну сутність, перспективи та освітне і загальносуспільне значення «ефекту жюльвернізма» у формуванні та розвитку креативно-творчого і конструктивістського мислення учнів загальноосвітніх шкіл у роботі з картографічними творами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема сьогодні для шкільної географічної і, особливо, картографічної освіти – значна обмеженість базовим навчальним планом, значно скороченою програмною кількістю годин на вивчення географії і, особливо, картографії, що веде в кінцевому результаті до погіршення загальної географічної і картографічної грамотності школярів. Хоча сучасне навчання географії захоплене бумом різноманітної картографічної продукції, у тому числі й комп'ютерної, карта на практиці залишається переважно констатуючим та ілюстративним елементом шкільного курсу географії, а предмети не географічного спрямування взагалі карту не беруть до уваги, навіть коли у цьому є потреба (література, хімія, фізика тощо).

Отже, стосовно реалізації загальної і географічної освіти, картографічна складова сьогодні має стати ключовою всієї освіти, особливо в практиці формування творчого, креативного та конструктивістського мислення випускника загальноосвітнього закладу. Сама ж карта, завдяки використанню «ефекту жюльвернізма», як нового у картографічному методі підходу до навчання учнів географії, апробованого практикою і представленого ще у 2006 році широкому загалу вчителів [2] сприятиме формуванню та розвитку у школярів уяви і творчих здібностей та конструктивістського мислення.

«Ефект жюльвернізма» – це доведений до логічного завершення картографічний метод навчання географії у загальноосвітньому процесі. Однак, для досягнення кінцевого результату (ефекту) у всіх вищих педагогічних навчальних закладах повинні бути адекватні інновації щодо запровадження картографічної освіти. Звідти картографічний метод повертається оновленим і збагаченим практикою вчителя до школи. Можна говорити про практичну реалізацію безперервності географічної і картографічної освіти у системі «школа–вищій навчальний заклад–школа», або інакше: перехід від шкільної

картографічної грамотності та оволодіння картографічними знаннями у вищих навчальних закладах до загальної картографічної освіченості суспільства:

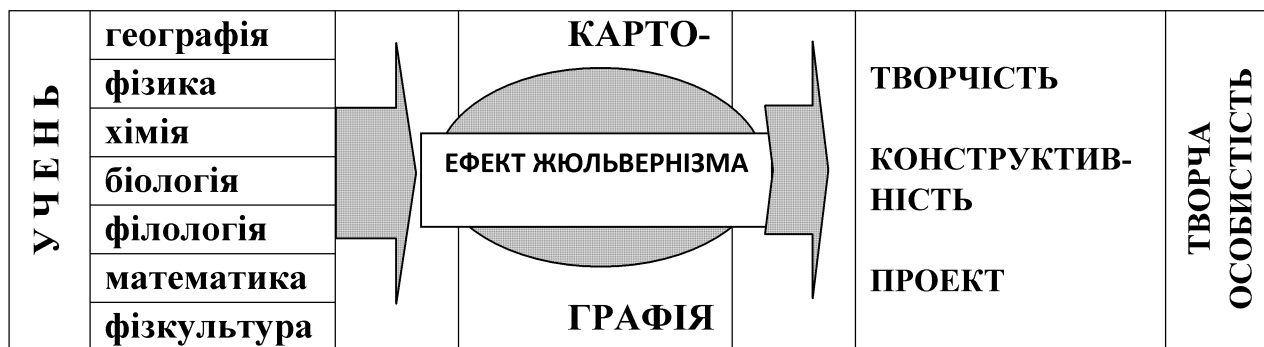

Отже, географічна карта стає не тільки важливим акумулятором і мультиджерелом знань, а й предметом цих знань завдяки подальшому розвитку і удосконаленню спеціальних методів аналізу (читання) карт ще в школі: візуального (візуально-описового), графічного, картометричного, математично-статистичного [4, с. 279]. Це є прямим шляхом до широкого впровадження вже у школах основ прикладної картосемиотики, розробленої А. Володченко [1]. Таким чином, виконується триєдина мета щодо картографічної грамотності школярів, кінцевим результатом якої буде «знання карти» [3]. Реалізується основний принцип навчання географії, коли карта, не маючи обмежень ні в часі ні в просторі, дійсно стає альфою і омегою географії.

«Ефект жюльвернізма» завдяки широті вжитку в освітньому процесі може стати дієвим інноваційним діяльнісно-пізнавальним підходом у формуванні і розвитку творчості учнів та у формуванні конструктивістського мислення на всіх рівнях навчання географії: материк, регіон, рідний край.

Як показав власний досвід, та досвід колег, що застосували «ефект жюльвернізма» у своїй практиці, вже перші контрольні та тестові завдання учнями виконувалися на 15-20% краще, ніж у традиційному процесі вивчення географії. Однак, даний підхід передбачає наявність тісних взаємних зв'язків учителів всього комплексу шкільних предметів, які б сходилися всі на географії. Адже саме географію, спираючись на історію її розвитку та суспільства взагалі, можна вважати матір'ю всіх наук, бо вона давала поштовх до їх розвитку або була їх важливим підмурком.

Застосування «ефекту жюльвернізма» завдяки широті міжпредметних зв'язків картографії дозволить кожному учневі у процесі шкільного навчання досягти комплексності знань, а вчителю – сформуванню творчої особистості із конструктивістським мисленням:

На початковому етапі реалізації «ефекту жюльвернізма» з метою оволодіння учнями навичками вільного читання карти та ефективними методами самоосвіти, для кожного школяра пропонується ведення так званого «щоденника мандрівника»:

Опис побаченого на карті	Аналіз побаченого у взаємодії з матеріалом підручника	Додаткова нова інформація
Творчо-проектна та конструктивістська діяльність учнів		

Наприклад, вивчаючи тему «Африка» (7 клас), учень у свій «щоденник мандрівника» заносить: 1) загальногеографічну інформацію про материк, яку він отримав безпосередньо з карти, 2) робить доповнення за підручником (назви та опис окремих рослин або тварин, річок, озер і таке інше), 3) звертаючись до енциклопедій, довідників, в Internet, суттєво поповнює інформаційну базу підручника і карти, 4) робить короткі нотатки та загальний усний аналіз, 5) вчитель дає учням творчо-розвивальне завдання на створення власного тематичного опису території з використанням різних стилів (науковий, популярний, художньо-описовий), 6) окремим учням можна дати завдання розробити проект туристичного маршруту або освоєння окремих (за вибором учнів) територій (пустеля Сахара, узбережжя Намібії) та здійснення природоохоронних заходів, 7) пропозиція окремим учням написати сюжетний твір у вигляді пригодницької подорожі (як це робив Жюль Верн). Виходячи з усього об'єму виконаної кожним учнем роботи можна бачити, де і як провести корекцію знань або їх поглибити.

Тепер стосовно оцінювання знань. Вчитель, розпочинаючи на уроці роботу над характеристикою материка або певної території за допомогою карт з використанням власне «ефекту жюльвернізма», доволі просто вкладає оцінювання досягнень учнів щодо додаткового володіння картографічними знаннями у офіційно діючу 12-бальну систему:

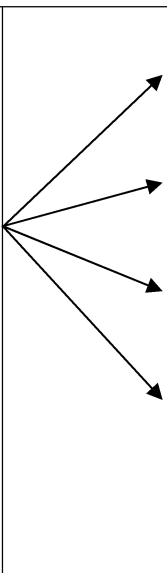
Бали	Рівень	Вимоги до знань карти з використанням «ефекту жюльвернізма»
1-3	Початковий	Учень розуміється на знанні видів карт та може отримати механічним способом початкові знання (засади загальної картографічної грамотності)
4-6	Середній	До отриманих на початковому рівні знань додається розуміння мови карти з доповненням матеріалу з підручника (відповідність картографічного і начального матеріалу з простими коментарями і висновками)
7-9	Достатній	Учень аналізує отриману інформацію, доповнює її з різноманітних додаткових джерел, робить аналітично-узагальнюючі висновки (описово-творча діяльність учнів)
10-12	Високий	Творча, креативно-конструктивістська та проектна діяльність. Широке використання міжпредметних зв'язків. (Мала академія наук, учнівські конференції, олімпіади тощо)

Висновки. Таким чином, кожен учень, працюючи весь час на успіх, вчиться об'єктивно оцінювати власні сили і можливості. Окрім того, у нього напрацьовується протягом всього періоду навчання в школі впевненість у своїх силах і створюються умови і для саморозвитку, і для самовираження, і для самореалізації як творчої особистості. Такий учень завжди буде вдячний своєму вчителю, що той навчив його вчитися, реалізувавши головний принцип сучасної шкільної освіти.

«Ефект жюльвернізма», який проникаючи у всі шкільні навчальні предмети, сприятиме не стільки безмежному накопиченню знань, скільки їх практичній реалізації у вигляді створення різноманітних моделей, взагалі творчого бачення і творчого ставлення до свого оточення. Інакше, реалізуються сучасні вимоги суспільства до випускника школи: від комплексності знань через бачення проблем до діяльності щодо їх розв'язання:

Система ж сучасного оцінювання досягнень школярів за 12-бальною системою, завдяки використанню «ефекту жюльвернізма» як нового підходу у картографічному методі навчання та формуванні творчої особистості з конструктивістським мисленням, матиме чотирирівневий характер:

КАРТОГРАФІЧНИ МЕТОД НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ		I-й рівень	Опис об'єкта або явища
			Аналіз об'єкта або явища
			Пізнання об'єкта або явища
		II-й рівень	Одержання додаткових нових географічних знань
			Напрацювання навичок географічної характеристики
		III-й рівень	Бачення просторової взаємодії і взаємозв'язків
			Прогноз явищ (модель, проект)
			Уявний експеримент
		IV-й рівень	Творчо-образна робота
			Абстрактно-сміслова робота

Як довела практика, учень, навчання якого відбувається з використанням «ефекту жюльєрнізму», реально сам працює над вдосконаленням власних можливостей щодо самоосвіти, розвиває інтелект і креативно-творче мислення, формує власні конструктиви, тобто працює на успіх. Школярі, навчаючись працювати індивідуально або в групах та проводячи різнобічні дослідження і звітуючи про результати, отримують також практику культури спілкування.

Подальшого дослідження потребують питання найширшого практичного впровадження та психологічні й педагогічні аспекти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Володченко А. О прикладной картосемиотике // Картографія та вища школа: зб. наук. праць.– К.: Інститут передових технологій, 2007. – Вип. 12. – С. 7-12.
2. Гнедашев В.М. Учнівські картографічні твори і формування конструктивістського мислення старшокласників / В.М. Гнедашев // Проблеми безперервної географічної освіти та картографії: зб. наук. пр.– К., 2006. – Вип. 6. – С. 48-52.
3. Даценко Л.М. Шкільна картографія – історія і сучасність (на прикладі стінних карт з географії) / Л.М. Даценко // Картографія та вища школа: зб. наук. пр.– К., 2007. – Вип. 12. – С. 163-167.
4. Мороз С.А., Онопрієнко В.І., Бортник С.Ю. Методологія географічної науки: навч. посіб./ Мороз С.А., Онопрієнко В.І., Бортник С.Ю/ – К.: Заповіт, 1997. – 333 с.